

REIHARD MESSNER – REINER KACZYNSKI, *SAKRAMENTLICHE FEIERN II/2. Gottesdienst der Kirche, Handbuch der Liturgiewissenschaft*, svezak 7/2, Verlag Friedrich Pustet, Regensburg str. 375.

U ovom svesku obrađena su dva sakramenta Crkve, *sakramenat pomirbe* i *sakramenat bolesničkog pomazanja*. Najveći dio knjige posvećen je upravo sakramentu pomirenja ili pokore (str. 1–240). Obradio ga je Reinhard Meßner. Drugi dio knjige posvećen je sakramentu bolesničkog pomazanja (str. 240–343) a obradio ga je Rainer Kaczynski.

Prvi dio knjige odnosno sakramenat pomirenja obrađen je vrlo opsežno. Počinje opisom pokorničkog bogoslužja u Svetom pismu Staroga zavjeta (taj je dio obradio Robert Oberforcher). Taj je dio osobito vrijedan, jer malo koji udžbenik te vrste posvećuje toliko pozornosti starozavjetnoj liturgiji pokore kao ovaj (40 stranica). Opisuje pokornička slavlja i u svijetu izvan Biblije i u esenskim sredinama u Kumranu i drugdje u Palestini (str. 42–45). Ovome je nadodao i prikaz pokorničkog bogoslužja u rabinskom Židovstvu (str. 45–54).

Vrlo temeljito obrađena je pokornička misao u Novome zavjetu i u Staroj Crkvi pa onda povijest pokorničkog bogoslužja od drevnih vremena kršćanstva pa sve do II vatikanskog sabora. Osobita pozornost pri tom posvećena je izlaganju pokorničkog bogoslužja u trima prijelomnim povijesnim etapama: stara Crkva (2–3. stoljeće), vrijeme reformacije (16. stoljeće) i vrijeme Drugog vatikanskog sabora (1962. godine i poslije toga). Izlaganja su kratka, sržna, kako to priliči školskim učilima.

Na sličan način obrađen je i sakramenat bolesničkog pomazanja: bolest i bolesnici u Svetom pismu Staroga zavjeta (249–251), ophođenje s bolesnicima u Novome zavjetu (251–253), bolesničko pomazanje kroz povijest kršćanstva (258–342). I tu su važna tri prijelomna razdoblja: stara Crkva (2–3 st.), vrijeme reformacije i tridentskog sabora (16. i 17. stoljeće) te vrijeme Drugoga vatikanskog sabora.

Knjiga je namijenjena prije svega studentima teologije, ali će isto tako dobro koristiti i svima koje zanimaju teologija i povijest tih sakramenata. *Objavljena je u značajnom nizu »Gottesdienst der Kirche« čije smo objavljene sveske već prikazali u prijašnjim brojevima Bogoslovske smotre*. Knjiga ima osobitu vrijednost u tome što donosi izobilnu suvremenu literaturu kod svakog poglavlja i kod svakog važnijeg odsjeka. Student stoga može pomoću naznačene literature prosljediti studij naznačene materije. Smatramo da bi knjigu trebali imati u svojoj knjižnici svi koji mogu čitati njemačkim jezikom napisana djela.

Adalbert Rebić

NUOVO DIZIONARIO DI TEOLOGIA MORALE, ur. Francesco Compagnoni, Giannino Piana i Salvatore Privitera, 2. izd., Edizioni Paoline 1992, str. 1526 (uz dodatnih pedesetak stranica uvodnih napomena, popisa autora, tema i kazala).

Veoma poznata i plodna izdavačka kuća Edizioni Paoline u Italiji (vlasništvo Družbe sv. Pavla koju je u gradiću Albi 1914. god. osnovao Don Alberione i koja se raširila i u neke druge zemlje i kojoj je danas apostolat tiska, filma, radija i televizije glavno područje djelovanja) ima svoj leksikografski institut, koji je objavio više vrijednih leksikona, većinom u jednom svesku, ali na tankom papiru s mnogo stranica, dijelom izvornih djela a dijelom prevedenih.

Što se tiče moralne teologije, god. 1973. izašlo je prvo izdanje *Enciklopedijskog rječnika moralne teologije* (ur. Leandro Rossi i Ambrogio Valsecchi), koji je uz dodatke nekih novih članaka, do 1987. godine doživio sedam izdanja (a preveden je i na španjolski). No izdavačka kuća je tada odlučila izdati novi *Rječnik (Dizionario)*, koji bi bio u kontinuitetu s dotadašnjim *Rječnikom*, ali bi ga preradio i doradio već prema potrebama u razvoju moralne teologije u skoro dva desetljeća, što je u današnjim prilikama dosta dugo vremensko razdoblje.

Tako je 1990. izašao *Novi rječnik moralne teologije* (god. 1992. već 2. izdanje). Uredništvo su preuzeli trojica poznatih moralista: Francesco Compagnoni, Giannino Piana i Salvatore Privitera.

Kao i u prijašnjem *Enciklopedijskom rječniku* tako i u ovom *Novom rječniku moralne teologije* autori su uglavnom Talijani: od 77 autora, samo 5 ih nije talijanske narodnosti, ali od ove petorice četvorica su profesori na raznim rimskim učilištima.

Ovaj *Novi rječnik* ima 137 obrađenih jedinica, koje su zapravo prilično dugi članci i male rasprave. Samo devet ih je preuzeto iz prijašnjeg *Enciklopedijskog rječnika*, ali su doradjeni i dopunjeni.

U ovom leksikonu mnogo se više vodilo računa o moralno-teološkoj metodi (epistemologiji) te o odnosu prema znanostima o čovjeku. Kako pokazuje kazalo obrađenih jedinica na kraju, one se mogu svrstati u ovih osam područja: 1. Utemeljenje kršćanske moralke i problemi metodologije (21 jedinica); 2. Struktura opće moralne teologije i specifični aspekti kršćanskog morala (25 jedinica); 3. Religiozni moral i sakramentalni život (16 jedinica); 4. Spolni i obiteljski moral (13 jedinica); 5. Moral sredstava društvenog pripovijanja (7 jedinica); 6. Socijalni i politički moral (32 jedinice); 7. Moral fizičkog života i pitanja bio-etike (14 jedinica); 8. Profesionalni moral ili deontologija raznih zanimanja.

Već ovdje se vidi da se zapravo radi o leksikonu koji može služiti i kao priručnik. Tomu koristi i »prijedlog za sistematsko čitanje« na početku leksikona, gdje su članci navedeni sistematskim redoslijedom a ne alfabetskim kako je to učinjeno na kraju.

Ovaj *Novi rječnik* pokazuje kako se u razmaku od kojih 15 godina moralna problematika toliko pomakla da je trebalo neke klasične teme zbiti (poneku čak i izostaviti) pred naletom novih problema, barem kako ih uočavaju urednici i njihovi suradnici. Doduše, svaki je izbor subjektivan, pa se može prigovoriti zašto je neki članak izostavljen ili kao dio skraćeno ugrađen u drugi članak ili je, s druge strane, previše mjesta dano nekoj novoj jedinici.

Bilo bi previše kad bismo htjeli pojedinačno obrađivati odnosno vrednovati svaku pojedinačnu temu. Možemo samo navesti da su, na primjer, ušli novi članci kao: ljudska prava, ekumenizam, moralni odgoj, spolni odgoj, moralna epistemologija, moralno iskustvo, deskriptivna etika, filozofska i teološka

etika, narativna etika, normativna etika, obitelj, vjernost i nerazrješivost, feminizam, krađa, novinar, kazneno pravo, milost, samozadovoljavanje (autoerotizam), banke, blagostanje i socijalna sigurnost, obećanje i prisega, relativizam, istraživanja i biologijski pokusi, znanosti o čovjeku i etika, znanstvenik, sindikalist, oporezivanje, slobodno vrijeme itd. Prijašnji članak »krizma« ugrađen je u članak »kršćanska inicijacija«; isto tako »dvostruki učinak« (causa cum duplici effectu) ugrađen je dijelom u članak »osoba i ljudski čin« a dijelom u »načela tradicionalne etike«; isto tako »epikeja« nema svog članka nego je ugrađena u drugi; članak »naravni zakon« potječe od istog autora (E. Chiavacci), ali je prerađen i dotjeran i sadržajno i s obzirom na bibliografiju. Članak »novi zakon« preuzet je posvema iz prijašnjeg zbornika, tematika koju je dobro poznao jedan od urednika (sada već pokojni A. Valsecchi). Članak je bibliografski dopunio F. Compagnoni.

U svakom slučaju preporučujemo ovaj *Novi rječnik moralne teologije*, čak i onima koji već posjeduju onaj prijašnji *Enciklopedijski rječnik moralne teologije*, dakako ukoliko doista žele ozbiljno pratiti razvoj današnje moralne teologije.

Ujedno treba čestitati talijanskim teolozima moralistima koji znaju i raditi i surađivati, spajajući u svom radu »nova et vetera«, teoretska razglabanja i praktičnu primjenu. Time nije rečeno da bi se svi katolički moralisti složili ili morali složiti sa svakim stajalištem, jer je općenito poznato da je moralna problematika danas toliko kompleksna da je stanovit pluralizam, barem do nekih granica, neizbježan, no, sve u svemu, oni koji nabave ovaj leksikon ili rječnik neće požaliti što su ga nabavili. Djelo će svakako doživjeti još novih izdanja.

Za razliku od prijašnjeg leksikona bilješke se ne nalaze na kraju svake jedinice (prije bibliografije) nego su ugrađene u sam tekst, kad je to doista potrebno, ali zato svaka jedinica ima na kraju biranu bibliografiju, pretežito na talijanskom jeziku.

Marijan Valković

LEXIKON MEDIZIN, ETHIK, RECHT, ur. Albin Eser, Markus von Lutterotti, Paul Sporcken, surađivali Franz Josef Illhardt i Hans-Georg Koch, Herder, Freiburg 1989.

Svima je poznato kako je bio-etika danas jedno od najvažnijih i najtežih područja etike. Silan i sve kompliciraniji razvoj medicine, pogotovo otkako se ona vezala uz modernu znanost i tehnologiju, nameće probleme koji zadaju glavobolje i liječnicima i etičarima, a također i pravnicima, jer problemi su tako važni i teški i zloporabe lako moguće, da i države moraju izdavati posebne pravne norme. Tako se na ovom području tijesno isprepleću tri znanstvene discipline: medicina, etika i pravo.

Za ovu problematiku postoje danas brojne knjige i publikacije, katedre na sveučilištima i posebni znanstveni instituti, održavaju se simpoziji itd., tako da je i stručnjacima nerijetko teško se snaći u golemoj stručnoj literaturi, koja iz dana u dan raste, jer se problemi sve ubrzanije šire i nameću.